

УДК 330.526.34:332.14(1-22)

Бернадзіковська Л.О.

Вінницький національний аграрний університет

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Розкрито особливості розвитку сільської місцевості на сучасному етапі, узагальнені основні проблеми сталого розвитку сільських територій, наведені загальні принципи політики сільського розвитку.

Ключові слова: сталий сільський розвиток, цілі сталого розвитку сільських територій, державна підтримка розвитку сільських територій, програми соціально-економічного розвитку сільських територій.

Bernadzikovska L.

ECONOMIC PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF THE REGION AND WAYS OF OVERCOMING

Features of a rural development at the present stage are generalized, the main problems of sustainable rural development are summarized. General principle of rural development policy are given.

Keywords: sustainable rural development, the goals of sustainable rural development, government support of rural development, socio-economic development of rural areas.

Бернадзиковская Л.А.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ РЕГИОНА И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Раскрыты особенности развития сельской местности на современном этапе, обобщены основные проблемы устойчивого развития сельских территорий, приведены общие принципы политики сельского развития.

Ключевые слова: устойчивое сельское развитие, цели устойчивого развития сельских территорий, государственная поддержка развития сельских территорий, программы социально-экономического развития сельских территорий.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Основними проблемами сільського населення України, яке історично вважалося носієм високих соціально - екологічних цінностей, є обмежені

можливості у плані зайнятості та отримання доходу, низька мобільність, зростаючий рівень бідності. За таких умов має змінитися фокус державної допомоги розвитку: якщо раніше об'єктом допомоги були господарюючі суб'єкти, зокрема сільськогосподарські, які нині в частині сільських поселень згорнули свою діяльність, то тепер об'єктами підтримки мають стати сільські громади.

Тому головною метою політики соціально-економічного розвитку сільських територій має стати формування життєздатного середовища, зокрема через підвищення конкурентоспроможності трудових ресурсів, формування збалансованого ринку праці з чіткими соціальними орієнтирами, забезпечення продуктивної зайнятості та соціального захисту працездатного населення, сприяння розвитку підприємництва.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Актуальність проблем розвитку сільських територій активізувала відповідні дослідження. Фундаментальними є наукові публікації із зазначеної тематики вітчизняних дослідників: О.М. Бородіної, В.В. Юрчишина, Ю.Е. Губені, І.В. Прокопи, В.К. Терещенка.

Цілі статті. Висвітлити основні проблеми розвитку сільських територій, обґрунтувати основні засади сталого розвитку сільських територій з урахуванням забезпечення економічного добробуту, соціальної захищеності та якісного навколишнього середовища життєдіяльності сільських мешканців.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реальністю на сьогодні є те, що структурно слабка сільська місцевість мало приваблива для заснування підприємств. Фінансова слабкість комунального господарства, низька платоспроможність домогосподарств, високий рівень безробіття та дефіцит як виробничої, так і соціальної інфраструктури є найбільш драматичним результатом трансформації [4].

Під сталим сільським розвитком (сталим розвитком сільських територій) розуміється поступальний розвиток сільської спільноти, за якого забезпечуватиметься виконання нею основної народногосподарської функції – виробництво агропродовольства, а також формування суспільних благ; збереження сільської культури та історично сформованих ландшафтів; надання рекреаційних послуг, соціальний контроль над територією; відтворення населення,

підвищення рівня і покращання якості його життя; підтримання екологічної рівноваги.

У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. сільська місцевість не знайшла належного місця. За даними Міністерства регіонального розвитку та будівництва України, диспропорція між областями, а також деградація села зростає. Тому основною метою державної регіональної політики, як задекларовано в проекті Концепції державної регіональної політики (2008 р.), є створення умов для поліпшення якості життя людини, незалежно від місця її проживання, через забезпечення територіально цілісного та збалансованого розвитку.

Ефективність регіональної політики, безумовно, значною мірою визначається точністю “діагнозу” стану території. При цьому важливим є диференціація політики щодо розвитку благополучних сільських регіонів – так званих “точок зростання”, найбільш інвестиційно привабливих територій, а також проблемних регіонів, що забезпечуватиме пом’якшення подальших міжрегіональних диспропорцій. В ЄС майже 75% усього фінансування регіональної політики передбачено виділяти на допомогу слабозвиненим або депресивним регіонам [6].

В Україні вперше термін “депресивні території” офіційно окреслено в Концепції державної регіональної політики (2001 р.): регіони чи їх частини, у межах яких показники економічного розвитку та соціального забезпечення громадян за критеріями, визначеними законодавством, значно нижчі, ніж відповідні середні показники в державі (депресивні території) [1]. Відповідно до Закону України “Про стимулювання розвитку регіонів”, третій розділ якого присвячений депресивним територіям, має бути запроваджена система державної підтримки депресивних територій – регіонів, промислових районів, сільських районів, міст обласного значення, які відповідають встановленим критеріям. Хоча Закон й набув чинності з початку 2006 р., і в державному бюджеті 2007 р. передбачалося фінансування його реалізації, однак практично він не “запрацював”, у тому числі через складність методичних засад визначення депресивних сільських територій [7].

Сільські території нині стикаються зі значними проблемами і викликами. Для сільської місцевості звично характерна комбінація

факторів: бідність, політична слабкість, низький рівень освіти, недосконалість як виробничої, так і соціальної інфраструктури, вразливість навколишнього середовища. Активно відбувається знелюднення сільських територій, в основі якого депопуляція (перевищення смертності над народжуваністю); скорочення сільського ринку праці та масштабна трудова міграція [3]. Якщо зменшення економічного і соціального значення аграрного сектора в розвитку сільської місцевості в країнах ЄС було поступовим процесом, який можна було пом'якшити, наприклад, урядовим втручанням у формі дотацій, то радикальні структурні зміни країн, які трансформують свою економіку, проходять швидко і пов'язані з гострими економічними і соціальними проблемами, які не можна розв'язати традиційними методами [4].

Тому для подолання цих проблем, незважаючи на велике різноманіття сільських регіонів, потрібно забезпечити деякі загальні принципи політики сільського розвитку, а саме:

- Сільський розвиток має базуватись на програмах сталого соціально-економічного розвитку сільських територій, де визначаються відповідні цілі та інструменти;
- Невід'ємними складовими ринку сільських регіонів має бути підприємництво, вільні ринки і конкуренція, оскільки саме вони забезпечують внутрішньо секторний, між секторний і міжрегіональний перерозподіл продуктивних ресурсів, зокрема капіталу, праці і ноу-хау;
- Основними інструментами політики сільського розвитку мають стати розвиток інфраструктури, зокрема у сферах транспорту, комунікацій, освіти, професійної підготовки;
- Сучасна політика сталого розвитку села має сприяти створенню надійних умов для відтворення кваліфікованої робочої сили і стабілізації високопродуктивних трудових колективів на селі [2].

Крім того аграрна політика має інтегруватися у програми соціально-економічного розвитку сільських територій, зокрема через планування агроструктурного розвитку, розвиток сільської місцевості, регіональний менеджмент.

Таким чином, політика і програми, спрямовані на розвиток підприємництва, стимулювання попиту на нього, збільшення позиції підприємців, розвиток ресурсних ринків, підвищення соціально-

економічної та екологічної ефективності підприємців можуть активізувати підприємницьку діяльність на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зважаючи на особливості й проблеми розвитку сільських територій на сучасному етапі, радикально змінюється мета державного регулювання цього процесу: якщо раніше вона полягала в забезпеченні рівномірного розподілу ресурсів за територіями, то тепер – у створенні умов для формування нових джерел саморозвитку (соціально-економічної динамізації) для різних категорій сільських територій. Щодо подальших досліджень за зазначеною тематикою, то надто важливим є розроблення організаційно-економічного механізму сталого розвитку сільських територій з максимальним урахуванням проблем і специфіки їх функціонування на нинішньому етапі та глобалізаційних перспектив України.

Список використаних джерел:

1. Проект концепції Загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року. - [електронний ресурс]. - Режим доступу: www.radakmu.org.ua/file/p_koncepcia_selo-2020.doc.
2. Могильний О.М. Державна політика у розвитку сільських територій // Економіка АПК. - 2010. - №10. - С.125-131.
3. Прокопа І.В., Попова О.Л. Заселеність сільських територій: деструктивні зміни і загрози // Економіка і прогнозування. – 2008. – №1. – С.63-84.
4. Райнсберг К. Развитие сельской местности как элемент региональной аграрной политики / Региональные аспекты аграрных преобразований: политика, реструктуризация, рыночная адаптация. Под ред. П.Тиллака и В.Зиновчука. – ІАМО, 2003. – С. 73.
5. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред. Е.М.Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – С. 103.
6. Губені Ю. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики // Економіка України. – 2007. – №4. – С. 67.
7. Прокопа І.В., Попова О.Л. Депресивні сільські території: методичні засади визначення // Економіка України. – 2007. – №8. – С. 61-70.
8. Стан світу 2002. Доповідь Інституту Всесвітнього спостереження про прогрес до сталого суспільства. – Київ: “Інтелсфера”, 2002 – С. 74.